

noc wiary); rozważania te wyznaczyły treść ostatniego rozdziału prezentowanej książki.

Książkę kończą wnioski, trzy apendyksy, podziękowanie oraz spis treści. Autorzy raz jeszcze podkreślają, że wszystkie wymienione ścieżki duchowe prowadzące do Boga nie są wyłączne i można je doświadczyć w swoim życiu w zależności od sytuacji i warunków. W rzeczywistości nie jest ważne, którą z nich obierzemy, ważne jest, by podążać w naszym poszukiwaniu Boga korzystając z bogatego doświadczenia poprzednich pokoleń. Książka, oprócz bogactwa wiedzy na temat duchowości chrześcijańskiej, wydaje się być praktycznym przewodnikiem po duchowych ścieżkach podając współczesnemu, nieraz zagubionemu i sfrustrowanemu człowiekowi, konkretne formy zbliżania się do Boga. Pomagają w tym specjalne paragrafy kończące każdą omawianą ścieżkę, a nawet każdą omawianą osobę, pt. *Reflecting i responding (Rozważając i odpowiadając)*. W ten sposób można znaleźć konkretne wskazówki i formy pójścia daną drogą we współczesnej rzeczywistości.

Dodatkowym atutem książki są apendyksy zawierające: (1) przedchrześcijańskie wpływy na naszą duchowość (stoicyzm, platonizm, arystotelizm, hebrajskie myślenie biblijne i teologia żydowska, Jezus i jego uczniowie); (2) przykłady pozostałych świętych mężczyzn i niewiast, nie ujętych w poszczególnych drogach, których jednak doświadczenie Boga, mimo braku specjalnej edukacji, jest godne zauważenia i naśladowania; (3) wreszcie wkład wschodniego prawosławnego Kościoła do naszej duchowości. Warto mieć pod boki ten swoisty rodzaj podręcznika duchowości katolickiej, by móc pomóc sobie i innym w poszukiwaniu Boga.

Ks. Ryszard Groń – Chicago, USA

***Medieval Christianity in Practice*, ed. Miri RUBIN, Princeton – Oxford 2009, Princeton University Press, ss. 346.**

To już kolejna recenzowana przez nas, tym razem zbiorowa publikacja pod redakcją Miri Rubin, profesor historii średniowiecza w Queen Mary University w Londynie. Profesor Rubin podejmuje w niej postulat wydawnictwa Princeton University Press, które w ramach serii „Princeton Reading in Religions” próbuje ukazać różne religie i ich przełomowe okresy historyczne w praktycznej formie. Dotychczas w ramach tej serii ukazały się: religie Indii, buddyzm, religie Chin, Tybetu, Japonii, Tantry, Azji, religie późnego antyku, judaizm, religie USA, historyczny Jezus w kontekście, islam w południowej Azji, a w przygotowaniu są *Zen i Yoga w praktyce*. Wydaje się na tym tle, że w przypadku omawianej pozycji okres średniowieczny został potraktowany wyjątkowo, jako moment przełomowy chrześcijaństwa, decydujący o jego współczesnym kształcie i strukturze.

Niniejsza książka, na wzór poprzednich tomów z serii „Religia w praktyce”, bierze pod uwagę teksty źródłowe poszczególnych wydarzeń z praktyki życia re-

ligijnego i zamieszcza je najpierw w ramach poszczególnego rozdziału, by potem dać do nich odpowiedni komentarz specjalistów. Obecny tom *Chrześcijaństwo średniowieczne w praktyce* bierze pod uwagę okres średniowiecza europejskiego od 600 do 1500 roku i omawia życie ludzkie (głównie sakramentalne) skupione wokół jego najważniejszych przełomów, tzw. *cykli życia*, jak je tu nazwano. Uwzględniono więc następujące momenty życia, które wyznaczyły poszczególne rozdziały, omawiane przez poszczególnych autorów, znawców mediewistów z całego świata: - chrzest oraz jego praktykę w Germanii (Peter Cramer) i u heretyków katarskich (Shulamith Shahar); - bierzmowanie we wczesnym okresie barbarzyńskim (Yitzak Hen); - naukę szkolną zobrazowaną w instruktarzu angielskiego heretyka Lollarda z XIV w. (Rita Copeland); - małżeństwo ukazane na przykładzie małżeństw florenckich z XV w. (Christiane Klapisch-Zuber), oraz anulację małżeństwa Henryka III (autorstwa Joana z Ponthieu), poświadczoną przez papieża Innocentego IV w 1254 r. (David d'Avray); - śmierć, na przykładzie opisu śmierci Hathumody, pierwszej opatki Gandersheim w 874 r. autorstwa Aiusza z Corvey (Frederick S. Paxton), oraz pogrzeb, na przykładzie opisu pogrzebu króla francuskiego Karola VIII, z 1498 r., autorstwa Pierre D'Ufre (Alain Boureau); - pracę i podróż, a w jej ramach: oporzędzanie owiec i pomór świń (William C. Jordan), rybacy i marynarze (Harold S. Fox), burze na morzu a podróże między Rodes a Wenecją z listopada 1470 r. (Olivia Remie Constable), porządek i rytuał podczas kampanii drugiej wyprawy krzyżowej (1147) w Lizbonie (Susanna A. Throop); - Kościół, parafia i życie codzienne: konsekracja kościołów (Dominique Ioga-Prat); - Kościół, parafia i życie codzienne: troska pastoralna na podstawie XIV-wiecznej instrukcji dotyczącej postępowania w stosunku do chorych i umierających (Joseph Ziegel), oraz sposób zachowania w kościele i w stosunku do księży (Daniel Bornstein); - Kościół, parafia i życie codzienne: przepowiadanie, na podstawie kazania o cnotach życia kontemplacyjnego (Katherine L. Jansen), oraz kazania do pobożnych kobiet w XV-wiecznej Bazylei (Hans-Jochen Schiewer); - Kościół, parafia i życie codzienne: sakrament spowiedzi i pokuty z poruszeniem problemu czynienia pokuty (Sarah Hamilton), diety towarzyszącej spowiedzi (Rob Meens) i pokuty świeckich (Joseph Goering); - Kościół, parafia i życie codzienne: modlitwa i jej formy (Virginia Reinburg), oraz przykłady dwóch modlitw o uzdrowienie (Eamon Duffy); - Kościół, parafia i życie codzienne: pobożne zachowania wobec krzyża (Sara Lpton); - wyleczenia i uzdrowienia, na przykładzie staroangielskiego przepisu z dziewięciu ziół (Debby Banham), oraz amuletów i uroków (Peter Murray Jones); - praktyka miłosierdzia, zobrazowana w opowiadaniu o głuchoniemym (Sharon Farmer) i testamentalnym zapisie dla biednych (Brigitte Resl); - kult świętych i pielgrzymki, na przykładzie przeniesienia ciała św. Nunianusa (Thomas Head), pielgrzymki i duchowego uzdrowienia w IX w. (Julia M. H. Smith); - w poszukiwaniu doskonałości w świecie: na podstawie przesłuchania heretyckich Waldensów (Peter Biller), przedstawienia życia Begardów z XIII w. (Walter Simons), odnowy kaplicy w Beguinage z Lille z XV w. (Penny Galloway), praktyki pobożnościowej *devotio moderna* (John Van

Engen); - w poszukiwaniu doskonałości: przepowiednie, objawienia i stany ekstazy, na przykładzie opętania błog. Jordana z Saksonii (Aviad M. Kleinberg), stygmatyzacji św. Małgorzaty z Węgier (Gabor Klaniczky), echatologicznych przepowiedni o 100 latach (Robert E. Lerner), Raymunda de Sabanac, wstępu do objawień Constance de Rabastens (Renate Blumenfeld-Kosinski); - w poszukiwaniu doskonałości na krawędzi świata: pokazane na przykładzie życia pustelnika Stefana Obazina z XII wieku (Gyorgy Gereby i Piroska Nagy), tworzenia życia pustelniczego (Alexandra Barratt), rytuału przyjmowania siostr do zakonu (Nancy Bradley Warren); - rytuału mocy, na przykładzie konsekracji anglosaskich królowych (Janet L. Nelson) i Mszy św. podczas wyboru burmistrza Londynu w 1406 r. (Caroline Barron). Całość kolekcji kończy krótki indeks spotkanych w niej rzeczy i nazwisk.

Książka wydaje się być bardzo oryginalnym sposobem pokazania różnorodności życia średniowiecznego człowieka od „jego kuchni”, tj. od praktycznej postawy akcji i reakcji, wynikających przecież z pewnych pryncypiów religijno-moralno-społecznych, które wytworzyła cywilizacja średniowiecznego chrześcijaństwa. I to jest chyba najistotniejszy jej wkład w rozwój badań nad średniowieczem europejskim, tym bardziej cenny, że wyłożony i zinterpretowany przez fachowców z dziedziny i regionów, o których traktują. Trzeba podziwiać ogromną pracę, jaką włożyła redaktor Miri Rubin w pomysł i dobór tematów oraz ich autorów, by stworzyć ten w miarę skonsolidowany różnorodny przegląd życia średniowiecznego człowieka, osadzonego w świecie chrześcijańskich idei i wartości, które go motywowały do działania. Znając to środowisko, stajemy się coraz bardziej kompetentni w wypowiedaniu się na temat praktyki życia w tamtych czasach.

Ks. Ryszard Groń – Chicago, USA

Massimo PAZZINI, *Il Libro dei Dodici Profeti. Versione siriana – vocalizzazione completa*, ed. Terra Santa [Analecta 72], Milano 2009, Franciscan Printing Press, ss. 134.

Nella „Collana Analecta” dello Studium Biblicum Franciscanum di Gerusalemme viene pubblicato in bella e agile edizione *Il Libro dei Dodici Profeti* curato in versione siriana con vocalizzazione completa specie ad uso didattico degli studenti specializzandi in Studi Biblici dal Prof. Padre Massimo Pazzini OFM.

L'Autore, docente dal 1991 di ebraico, aramaico e siriano presso il medesimo Studium, Facoltà della Pontificia Università „Antoniano” in Roma, è attualmente anche responsabile della pubblicazione scientifica, „Liber Annuus” dell'Ateneo della medesima Università. Ha già curato e pubblicato importanti opere in materia, quale *in primis* il *Lessico siriano-italiano* nel 2004.

Ad analoghe edizioni dedicate al *Libro di Rut* ebraico e siriano con aggiunta di rispettiva analisi linguistica e grammaticale per l'esercitazione degli studenti,